

اثربخشی الگوی خلاقیت‌درمانی بر ارتقای انگیزه و عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان

حمیدرضا سجادی منزه¹، علیرضا پیرخانفی²

1. کارشناسی ارشد، روان‌شناسی بالینی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد گرمسار، گرمسار، ایران.

2. دانشیار، روان‌شناسی بالینی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد گرمسار، گرمسار، ایران.

تاریخ دریافت: 1395/08/11 تاریخ پذیرش: 1395/12/11

Effectiveness of Creativity Therapy Model on Improving Motivation and Students' Educational Performance

H.R. Sajjadi Monazah¹, A. Pirkhaefi^{*2}

1. M.A., Clinical Psychology, Islamic Azad University, Garmsar Branch

2. Associate Professor, Clinical Psychology, Islamic Azad University, Garmsar Branch

Received: 2016/11/01 Accepted: 2017/03/01

Abstract

The current research has aimed at investigating the effectiveness of clinical creativity therapy model on improving motivation and educational performance of high school students. Method: the method of this research was quasi-experimental of pretest-posttest type with the presence of control group. The sample of the study comprised first grade high school students who were studying within academic years 2013/2014 in Tehran. In this research 30 students, who had the weakest educational performance in the first semester (with the average of 12.20 to 15.90), were randomly selected and divided into two groups (experimental and control). Harter questionnaire was applied in order to measure their academic motivation. For experimental group a period of 10 sessions, which took 20 hours, of creativity therapy was held. Results: covariance analysis showed that there was a significant difference in intrinsic motivation between experimental and control group. There was also a significant difference in educational performance between two groups. Conclusion: The results showed that the clinical creativity therapy model was able to create a significant increase in intrinsic motivation and academic performance of the students in experimental group in comparison with control group.

Keywords

Creativity Therapy, Intrinsic Motivation, Extrinsic Motivation, Educational Performance.

چکیده

پژوهش با هدف بررسی اثربخشی الگوی خلاقیت‌درمانی بر ارتقای انگیزه و عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان دبیرستانی انجام شد. روش پژوهش، شبه آزمایشی از نوع پیش‌آزمون- پس‌آزمون با گروه کنترل بود. نمونه پژوهش شامل دانش‌آموزان پسر مقطع اول دبیرستان شهر تهران بود که در سال تحصیلی 92/93 مشغول به تحصیل بودند. در این پژوهش سی دانش‌آموز که پایین‌ترین عملکرد تحصیلی را در نیم‌سال اول تحصیلی داشتند (معدل 12.20 الی 15.90) به شکل تصادفی انتخاب و به دو گروه پانزده نفره (آزمایش و کنترل) تخصیص داده شدند. برای اندازه‌گیری انگیزش تحصیلی از پرسش‌نامه هارتر استفاده شد. برای گروه آزمایش یک دوره خلاقیت‌درمانی ده جلسه‌ای به مدت بیست ساعت برگزار شد. تحلیل‌های کواریانس نشان داد که بین گروه آزمایش و کنترل در انگیزه درونی تفاوت معناداری وجود دارد. بین گروه آزمایش و کنترل در عملکرد تحصیلی نیز تفاوت معناداری دیده شد. نتایج پژوهش نشان داد که الگوی بالینی خلاقیت‌درمانی توانسته است افزایش معناداری را در انگیزش درونی و عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان گروه آزمایش نسبت به کنترل به وجود آورد.

واژگان کلیدی

خلاقیت‌درمانی، انگیزه درونی، انگیزه بیرونی، عملکرد تحصیلی.

مقدمه

یکی از مهم‌ترین مقاطع تحصیلی که نقش مهمی در آینده افراد دارد، مقطع دبیرستان است. دانش‌آموز در این دوره نسبت به انتخاب رشته و مسیر آینده تحصیلی خود تصمیم‌گیری و اقدام می‌کند. بررسی‌ها نشان می‌دهد که نظام آموزش و پرورش در کشور ما بیشتر سبکی سنتی دارد و کمتر مروج خلاقیت است. نظام‌های آموزشی با به‌کارگیری شیوه‌های سنتی تدریس که انگیزه‌چندانی را در دانش‌آموزان برای ادامه تحصیل ایجاد نمی‌کنند، عملاً خلاقیت‌های علمی را در آنان از بین می‌برند (ساختمانیان، 1374؛ حیدری، 2010). شواهد پژوهشی نشان می‌دهد که تاکید فزاینده بر پیامدهای عملکرد، دانش‌آموز را در آموختن درس با مانع مواجه می‌کند. به سخنی دیگر در نظام‌های آموزشی که روش‌های آموزش سنتی، مطالب درسی حجیم و شیوه‌های ارزشیابی و نمره‌دهی ملاک تحصیل است عملاً یادگیری عمیق، انسجام یافته و آفرینشگرانه در دانش‌آموزان به وجود نمی‌آید (سیف، لطیفیان و بشاش، 1385؛ فای مارش، 2006). درحقیقت این نوع از شرایط آموزشی به کاهش انگیزه درونی و به دنبال آن افت در عملکرد خلاق تحصیلی در دانش‌آموزان منجر می‌گردد.

در حال حاضر نظام‌های آموزشی بسیاری در جهان (اعم از کشورهای توسعه یافته و یا در حال توسعه) با موضوعی به نام کاهش انگیزه تحصیلی در دانش‌آموزان روبه‌رو هستند. این موضوع در پژوهش‌های گوناگون به روشنی مورد بررسی قرار گرفته است. برای مثال میسکل و همکاران (1980) معتقدند که نیمی از دانش‌آموزان هیچ گونه انگیزه‌ای برای تحصیل و ادامه آن ندارند. فلمینگ گاتفرید (2001) و بحرانی (1384) هم در پژوهش‌های دیگری که به بررسی انگیزش تحصیلی دانش‌آموزان در طول زمان پرداخته بودند، دریافتند که سطح انگیزش تحصیلی در طول زمان رو به کاهش گذاشته است. در همین راستا، پژوهش مظلومی و همکاران (1387) گویای نکته‌ای چالش برانگیز در این خصوص است. آنان نشان دادند تنها دانش‌آموزانی ساعات بیشتری را به مطالعه درسی اختصاص می‌دادند که از انگیزه تحصیلی بالاتری برخوردار بودند. از سوی دیگر استندیچ و همکاران (2002) بین آموزش و انگیزش تحصیلی رابطه معناداری را گزارش کردند. اسلاوین (2006) نیز با استناد به پژوهش‌هایی که درباره اثر بخشی آموزش

راهبردهای یادگیری و مطالعه انجام داد، نتیجه گرفت که می‌توان به دانش‌آموزان راهبردهای گوناگون و خلاق را برای یادگیری آموزش داد. در پژوهش‌هایی که رامداس زممرن (2008) در مورد اثر بخشی آموزش‌های راهبردهای خودتنظیمی بر انگیزه دانش‌آموزان انجام داد، به این نتیجه رسید که دانش‌آموزانی که از راهبردهای خودتنظیمی استفاده می‌کردند، خود را به شکل مثبت‌تری ارزیابی کرده، در نتیجه انگیزش بالاتری را برای آموختن نشان دادند (محمدی درویش بقال و همکاران، 1392).

ترزا آماییلی (1983) به عنوان یکی از چهره‌های شاخص در این زمینه معتقد است که انگیزش درونی یکی از بنیادی‌ترین مباحث در حوزه خلاقیت است که با قلمرو تحصیل و ارتقای عملکرد تحصیلی نیز ارتباط محکمی دارد. او معتقد است افراد زمانی در کلاس خیلی خلاق خواهند بود که احساس کنند به درس و یادگیری علاقه‌مند هستند و حسی از خشنودی و رضایت نسبت به آن دارند. در واقع انگیزش درونی یک چالش مرتبط با خود درس و کلاس است که به زبانی خلاق به وسیله معلم به ذهن دانش‌آموز وارد می‌شود (امیدیان، 1385). درحقیقت، انگیزش درونی به نوعی خلاقیت در توجه به درس و تکالیف آن در دانش‌آموزان منجر می‌شود.

به اعتقاد آماییلی (1987) این انگیزه درونی است که عامل به وجود آورنده خلاقیت است نه انگیزه بیرونی. انگیزه درونی در واقع احساس و نگرشی است که بین فرد و کار یا تکلیف برقرار می‌شود؛ بعدها آماییلی نکته‌ای را بر این دیدگاه اضافه کرد مبنی بر این که در بسیاری از افراد رابطه‌ای مضاعف بین انگیزه درونی و بیرونی آنها وجود دارد؛ یعنی آنان نه تنها انگیزه درونی را در سطح بالایی حفظ می‌کنند؛ بلکه خلاقیتشان نیز در مواجهه با برانگیزاننده‌های بیرونی رشد می‌کند؛ بنابراین، بین دو انگیزه باید رابطه مکمل را در نظر گرفت. یعنی در بروز خلاقیت هم خواست فرد و تمایل او دخالت دارد هم تشویق و حمایت‌های اجتماعی و خانوادگی (پیرخائفی، 1379). از طرف دیگر، اعتقاد بر این است که باورهای خودکارآمدی نقش مهمی در رشد انگیزش درونی دارند. علاقه درونی، موجب تلاش‌های فرد در دراز مدت و بدون حضور پاداش‌های محیط می‌شود (کدیور، 1382؛ شریفی درآمدی، 1380).

جدول 1. محتوای جلسات خلاقیت‌درمانی		
جلسات	موضوع جلسه	روش جلسه
اول	برقراری ارتباط	آشنایی اولیه با دانش‌آموزان توضیح درباره الگوی خلاقیت درمانی
دوم	آموزش مؤلفه‌های فراشناختی	آموزش سیالی، طراحی ذهنی، به‌سازی فکر و ادراک، راه‌حلیابی
سوم	آموزش مؤلفه‌های فراشناختی	آموزش سیالی، طراحی ذهنی، به‌سازی فکر و ادراک، راه‌حلیابی
چهارم	آموزش مؤلفه‌های فراشناختی	آموزش سیالی، طراحی ذهنی، به‌سازی فکر و ادراک، راه‌حلیابی
پنجم	مؤلفه‌های فراشناختی	آموزش سیالی، طراحی ذهنی، به‌سازی فکر و ادراک، راه‌حلیابی
ششم	مؤلفه‌های فراشناختی	آموزش سیالی، طراحی ذهنی، به‌سازی فکر و ادراک، راه‌حلیابی
هفتم	مؤلفه‌های زبانی	آموزش به‌سازی و بسط ادراکی کلمه، وسعت‌بخشی معنایی و روابط کلامی
هشتم	مؤلفه‌های انگیزشی	آموزش جهت‌دهی انگیزشی و پشتکار
نهم	مؤلفه‌های شخصیتی	آموزش اعتماد به نفس، جسارت‌ورزی و ریسک‌پذیری
دهم	مؤلفه‌های زبان بدنی	آموزش مؤلفه‌های زبان بدنی و رفتارهای حرکتی

شواهد کنونی نشان می‌دهد که یکی از چالش‌های جدی نظام‌های آموزشی بهره‌مندی از راهبردهایی است که بتواند رابط بین انگیزش تحصیلی و عملکرد تحصیلی باشد. به طور مسلم در این زمینه راهبردهای گوناگونی مورد ارزیابی قرار گرفته است که البته در نوع خود نیز مثبت بوده‌اند. اما پرسش این است که تا چه اندازه خلاقیت می‌تواند محرک این ارتباط باشد؟ آیا اگر بتوان خلاقیت را در قالب یک الگوی منسجم و برنامه‌ریزی شده به خدمت حوزه آموزش درآورد می‌توان انگیزش درونی را ارتقاء داد و به همین نسبت عملکرد تحصیلی را مثبت کرد؟ الگوی فعال‌سازی خلاق ذهن و شخصیت و یا به تعبیری خلاقیت‌درمانی می‌شود یکی از روش‌هایی است که در این زمینه می‌تواند مورد ارزیابی قرار گیرد. الگوی خلاقیت‌درمانی شامل پنج مؤلفه اصلی و 16 بخش عملیاتی است. در بخش مؤلفه‌ای می‌توان از مؤلفه‌های فراشناختی، مؤلفه زبانی، مؤلفه انگیزشی، مؤلفه شخصیتی و مؤلفه زبان بدنی خلاقیت نام برد. در سطح عملیاتی نیز الگو شامل سیال‌سازی، منعطف‌سازی، به‌سازی فکر و ادراک، طراحی ذهنی، راه‌حلیابی، تصمیم‌سازی، جهت‌دهی انگیزشی، پشتکار، اعتماد به نفس، جسارت‌ورزی، ریسک‌پذیری، به‌سازی و بسط ادراکی کلمه، وسعت‌بخشی معنایی و استعاره‌ای، روابط کلامی، رفتارهای حرکتی و زبان بدنی است (پیرخانی، 1393). در الگوی خلاقیت‌درمانی ذهن و شخصیت دانش‌آموزان همراه با هم مورد توجه است؛ بنابراین فرض می‌گردد که اگر بتوان فرایندهای فراشناختی، کلامی/ارتباطی، عاطفی/انگیزشی، شخصیتی و حتی رفتارهای بدنی مرتبط با خلاقیت را در دانش‌آموزان فعال ساخت، می‌توان آنان را برای توجه بیشتر به درس و کلاس برانگیخت.

روش

پژوهش با روش شبه آزمایشی و در قالب طرح پیش‌آزمون-پس‌آزمون با گروه کنترل انجام شد.

جامعه و روش نمونه‌گیری

جامعه آماری پژوهش شامل تمامی دانش‌آموزان پسر مقطع اول دبیرستان شهر تهران بود که در سال تحصیلی 1393-1392 مشغول به تحصیل بودند.

با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای چند مرحله‌ای ابتدا حوزه آموزش و پرورش منطقه 14 تهران و سپس از بین دبیرستان‌های پسرانه آن منطقه دبیرستان شهید خدایی انتخاب شد. از این دبیرستان سی دانش‌آموز که پایین‌ترین عملکرد تحصیلی را در نیم‌سال اول تحصیلی (معدل 12.20 الی معدل 15.90) داشتند، انتخاب شدند. سپس دانش‌آموزان به دو گروه پانزده نفره (آزمایش و کنترل) برای اجرای برنامه آموزش اختصاص داده شدند

ابزار

جدول 4. آزمون کولموگروف - اسمیرنوف برای بررسی نرمال بودن توزیع داده‌های انگیزش درونی

متغیر	نوبت آزمون	آزمون K- معناداری	نتیجه
انگیزش	پیش‌آزمون	0/718	نرمال
درونی	پس‌آزمون	0/642	نرمال

برای مقیاس انگیزش بیرونی 67% و برای زیرمقیاس‌ها بین 60% تا 82% به دست آمد.

برنامه آموزشی

پس از تخصیص تصادفی آزمودنی‌ها به دو گروه آزمایش و کنترل و اجرای آزمون انگیزش، برنامه خلاقیت درمانی برای گروه آزمایشی اجرا گردید. دوره زمانی برنامه آموزشی به صورت سه جلسه در هفته به تعداد ده جلسه در یک ساعت مشخص بود. کل دوره آموزش رسمی شامل پنج روز و در مجموع بیست ساعت بود. آموزش در قالب جلسات کارگاهی برگزار گردید و در آن آزمودنی‌ها نقش فعالی داشتند. ایفای نقش آزمودنی‌ها در قالب فعالیت‌ها، تکالیف و تمرین‌هایی بود که آنان در کارگاه یا در منزل انجام می‌دادند. در پایان جلسات آموزشی پرسش‌نامه انگیزش تحصیلی هارتر دوباره از دانش‌آموزان هر دو گروه گرفته شد و پس از انجام امتحانات پایان سال معدل نیم فصل دوم دانش‌آموزان برای گروه آزمایش و کنترل از مدرسه دریافت گردید.

پرسش‌نامه انگیزش تحصیلی هارتر. به گفته لپر و همکاران (2005) یکی از ویژگی‌های خاص مقیاس هارتر کاربرد آن برای آشکار کردن روندهای تحولی انگیزش است. مقیاس هارتر انگیزش را با سوال‌های دوقطبی می‌سنجد که یک قطب آن انگیزش بیرونی و قطب دیگر انگیزش درونی است و پاسخ آزمودنی به موضوع هر سوال فقط می‌تواند یکی از دلایل بیرونی یا درونی را در برداشته باشد. این مقیاس 33 سوال دارد (17 سوال انگیزش درونی-16 سوال انگیزش بیرونی) که در یک طیف پنج درجه‌ای لیکرت ثبت و

جدول 2. میانگین و انحراف استاندارد انگیزش درونی و بیرونی گروه‌های آزمایش و کنترل

متغیر	نوبت آزمون	گروه آزمایش		گروه کنترل	
		میانگین	SD	میانگین	SD
انگیزش	پیش‌آزمون	41/47	5/57	56/40	11/85
درونی	پس‌آزمون	59/93	5/82	55/33	10
انگیزش	پیش‌آزمون	51	7/46	49/67	11/60
بیرونی	پس‌آزمون	52/13	5/10	49/73	5/38

نمره‌گذاری می‌شود (بحرانی، محمود، 1388). پایایی این

جدول 3. میانگین و انحراف استاندارد پیشرفت تحصیلی گروه‌های آزمایش و کنترل

متغیر	نوبت آزمون	گروه آزمایش		گروه کنترل	
		میانگین	SD	میانگین	SD
پیشرفت	پیش‌آزمون	14/17	0/95	14/05	1/05
تحصیلی	پس‌آزمون	15/34	0/76	14/27	0/75

جدول 5. بررسی مفروضه همگنی شیب رگرسیون (تعامل بین متغیر مستقل و همپراش (Tests of between-subjects

منبع اثر	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	معناداری
گروه	187/24	1	187/24	14/74	0/001
گروه* انگیزش درونی	38/78	1	38/78	3/05	0/092
خطا	330/12	26	12/70	-	-

یافته‌ها

برای بررسی اثربخشی آموزش الگوی بالینی خلاقیت درمانی بر ارتقای انگیزه و عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان از تحلیل کواریانس استفاده شد.

پرسش‌نامه از طریق آلفای کرونباخ بررسی شد. ضریب بازآزمایی برای مقیاس کلی انگیزش درونی 81% و انگیزش بیرونی 52% و برای زیر مقیاس‌ها بین 58% تا 78% متغیر بود. ضرایب آلفا نیز برای مقیاس کلی انگیزش درونی 87% و

جدول 6. تحلیل کوواریانس خلاقیت‌درمانی و انگیزش درونی

منبع اثر	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	معناداری	ضریب اتا
همبستگی	1666/072	2	833/036	60/971	0/001	0/819
پیش‌آزمون	1507/37	1	1507/37	110/33	0/001	0/803
گروه	1327/17	1	1327/17	97/14	0/001	0/783
خطا	368/89	27	13/66	-	-	-

تعدیل شده = $R0/805 = 0/819$ مجذور R مجذور

لون¹ برای بررسی فرض برابری واریانس خطای متغیرهای وابسته و همگنی شیب‌های رگرسیون استفاده شد.

همان‌گونه که در جدول 4 مشاهده می‌شود، پیش‌فرض نرمال بودن توزیع داده‌ها در مورد همه متغیرها در هر دو نوبت آزمون برقرار است.

نتایج جدول 5 نشان می‌دهد که پیش‌فرض همگنی شیب‌های رگرسیون رعایت شده و اجرای تحلیل کوواریانس بلامانع است.

بر اساس اطلاعات جدول 6 اثر عامل مداخله، در مورد

جدول 7. آزمون کولموگروف - اسمیرنوف برای بررسی نرمال بودن توزیع داده‌های انگیزش بیرونی

متغیر	نوبت آزمون	آماره Z	نتیجه
انگیزش	پیش‌آزمون	0/560	0/913
بیرونی	پس‌آزمون	0/804	0/538

بر اساس اطلاعات جدول 2، میانگین انگیزش درونی گروه آزمایش حدود 18/5 و انگیزش بیرونی 1/1 دهم نمره

جدول 8. بررسی مفروضه همگنی شیب رگرسیون (تعامل بین متغیر مستقل و همپراش Tests of between-subjects)

منبع اثر	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	معناداری
گروه	5/46	1	5/46	0/61	0/443
گروه* انگیزش بیرونی	0/62	1	0/62	0/07	0/795
خطا	234/13	26	9	-	-

انگیزش درونی ($F(1, 27) = 97/2$ $p=0/001$) از لحاظ آماری، معنادار است بنابراین متغیر مستقل توانسته تفاوت معناداری بین گروه‌ها ایجاد کند. مجذور R تعدیل شده نشان می‌دهد که خلاقیت توانسته 0/80/5 واریانس نمرات عملکرد تحصیلی گروه آزمایش را تبیین کند.

همان‌گونه که در جدول 7 مشاهده می‌شود پیش‌فرض نرمال بودن توزیع داده‌ها در مورد همه متغیرها در هر دو نوبت آزمون برقرار است.

نتایج جدول 8 نشان می‌دهد که پیش‌فرض همگنی شیب‌های رگرسیون برقرار شده و اجرای تحلیل کوواریانس بلامانع است.

نسبت به گروه کنترل در پس‌آزمون افزایش داشته است. بر اساس اطلاعات جدول 3، میانگین پیشرفت تحصیلی گروه آزمایش نسبت به گروه کنترل در پس‌آزمون حدود 1/2 دهم نمره افزایش یافته است.

به منظور کنترل اثر پیش‌آزمون بر نمرات پس‌آزمون از روش کوواریانس تک‌متغیری استفاده شد. پیش از اجرای تحلیل کوواریانس مفروضه‌های این تحلیل مورد ارزیابی قرار گرفت.

به همین منظور از آزمون کولموگروف - اسمیرنوف برای بررسی سطح نرمال بودن توزیع داده‌ها و از آزمون

در عامل انگیزش درونی و بیرونی برای گروه آزمایش به وجود آورد. این یافته با نتایج تحقیقات (جمالی، 2010؛ مرزوقی، 2004؛ سیف، 2000؛ ملکیان و همکاران، 2010؛ عفت‌السادات مهدی‌زاده و همکاران، 1393؛ پاک‌نیا و همکاران، 1392؛ محمدی درویش بقال و همکاران، 1392؛ زارع، پیرخائفی و مبینی، 1389؛ ظهیری‌ناو، رجبی، 1388؛ سیف و عطارخامنه، 1388) درباره تأثیر آموزش‌های شناختی و فراشناخت بر بالابردن انگیزه تحصیلی همسو است.

نتایج نشان داد که میانگین گروه آزمایش نسبت به گروه کنترل در انگیزش درونی از نمره (41/47) به

بر اساس اطلاعات جدول 9 اثر عامل مداخله، در مورد انگیزش بیرونی ($F(1 و 27) = 23/15$ $p=0/001$) از نظر آماری، معنادار شده است؛ بنابراین متغیر مستقل توانسته است تفاوت معناداری بین گروه‌ها ایجاد کند. مجذور R تعدیل شده نشان می‌دهد که خلاقیت توانسته است 0/68 واریانس نمرات عملکرد تحصیلی گروه آزمایش را تبیین کند.

نتایج جدول 10 نشان می‌دهد که مفروضه نرمال بودن داده‌ها برقرار است.

نتایج جدول 11 نشان می‌دهد که پیش فرض همگنی شیب‌های رگرسیون رعایت شده و اجرای تحلیل

جدول 9. تحلیل کوواریانس خلاقیت‌درمانی و انگیزش بیرونی

منبع اثر	مجموع مجزورات	درجه آزادی	میانگین مجزورات	F	معناداری	ضریب اتا
همبستگی	573/121	2	286/561	32/96	0/001	0/709
پیش‌آزمون	529/92	1	529/92	60/95	0/001	0/693
گروه	201/26	1	201/26	23/15	0/001	0/462
خطا	234/75	27	8/69	-	-	-

تعدیل شده = $R^2/688 = 0/709$ = مجذور R مجذور

(59/93) ارتقا پیدا کرده است که نشان‌دهنده تأثیر موفقیت‌آمیز خلاقیت‌درمانی بر این عامل است. میانگین انگیزش بیرونی گروه آزمایش نیز از نمره (51) به (52/13) ارتقا پیدا کرد که هر چند میانگین بزرگی را

کوواریانس بلامانع است.

بر اساس اطلاعات جدول 12 اثر عامل مداخله، در مورد عملکرد تحصیلی ($F(1 و 27) = 54/5$ $p=0/001$) از لحاظ آماری، معنادار شده است؛ بنابراین متغیر مستقل توانسته است تفاوت معناداری بین گروه‌ها ایجاد کند. مجذور R تعدیل شده نشان می‌دهد که خلاقیت توانسته است 0/83 واریانس نمرات عملکرد تحصیلی گروه آزمایش را تبیین کند.

جدول 10. آزمون کلموگروف-اسمیرنوف جهت بررسی نرمال بودن توزیع نمرات عملکرد تحصیلی

متغیر	تعداد	آماره	Z	معناداری	نتیجه
پیش‌آزمون	30	0/687	0/732	0/901	نرمال
پس‌آزمون	30	0/570	0/901	0/901	نرمال

بحث و نتیجه‌گیری

تحلیل نتایج کوواریانس نشان می‌دهد که دو گروه در انگیزش درونی و بیرونی پس از آموزش تفاوت معناداری پیدا کرده‌اند؛ میانگین گروه آزمایش در پس‌آزمون‌ها بالاتر از گروه کنترل قرار گرفت. این موضوع نشان می‌دهد که مداخله صورت گرفته توانسته است تغییرات معناداری را

نشان نمی‌دهد ولی بیان‌کننده تأثیر خلاقیت بر این عامل است.

نتایج همچنین نشان داد که اثر عامل مداخله، در خلاقیت بر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان تأثیر

جدول 11. بررسی مفروضه همگنی شیب رگرسیون (تعامل بین متغیر مستقل و همپراش (Tests of between-subjects

منبع اثر	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	معناداری
گروه	0/53	1	0/53	0/39	0/535
گروه* عملکرد تحصیلی	0/17	1	0/17	1/29	0/266
خطا	3/50	26	0/13	-	-

مورد عملکرد تحصیلی نیز از لحاظ آماری معنادار است. می‌گذارد، هماهنگ است. یافته‌ها نشان می‌دهد که عملکرد تحصیلی گروه آزمایش در پیش‌آزمون معادل (14/17) است که بعد از گذراندن با توجه به نتایج به دست آمده می‌توان نتیجه گرفت که الگوی خلاقیت‌درمانی با تحریک خلاقیت در قالب

جدول 12. تحلیل کوواریانس خلاقیت‌درمانی و عملکرد تحصیلی

منبع اثر	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	معناداری	ضریب اتا
همستگی	20/929	2	10/46	76/83	0/001	0/851
پیش‌آزمون	12/23	1	12/23	89/8	0/001	0/769
گروه	7/42	1	7/42	54/5	0/001	0/669
خطا	3/68	27	0/136	-	-	-

تعدیل شده = R0/839 = 0/851 مجذور R مجذور

مؤلفه‌های فراشناختی، زبانی، شخصیتی، انگیزشی و زبان بدنی توانسته انگیزه تحصیلی دانش‌آموزان را ارتقای دهد. درواقع در پژوهش انجام شده الگوی خلاق سازی ذهن و شخصیت دارای کارآمدی و اثرگذاری مناسب و معناداری بر ارتقای انگیزه تحصیلی (انگیزه درونی و بیرونی) و عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان بود که پیشنهاد می‌شود از آن برای ایجاد میل و شوق یادگیری در دانش‌آموزان استفاده شود.

دوره خلاقیت‌درمانی این میانگین به (15/34) ارتقا پیدا کرده است. این یافته نیز با نتایج تحقیقات (البرز، سیف، لطیفیان، آندرمین و ماهر، 1990؛ آمس، 1992؛ ولثوندرای^۱ و همکاران، 1998؛ تمنایی‌فر و گندمی، 1390) که رابطه معناداری را بین انگیزه درونی و پیشرفت تحصیلی نشان داده‌اند، تحقیقات (الکساندر، مورفی و گان، 1998؛ پنتریچ، 1999؛ میردربکوند و همکاران، 1394؛ متولی، 1376؛ ملکی، 1384) که اثربخشی آموزش راهبردهای شناختی و فراشناختی را بر پیشرفت و عملکرد تحصیلی نشان داده‌اند و تحقیق حسینی (1386) که نشان داده است برنامه آموزش

1. Anderman, E.M. & Maehr
2. Ames, C.
3. Leondari

منابع

- البرزی، محبوبه (1393). تبیین رابطه انگیزش و خلاقیت با توجه به تفاوت‌های فرهنگی. فصلنامه تحقیقات فرهنگی ایران، دوره هفتم، شماره 1، بهار 1393، ص 29-49.
- بحرانی، محمود (1388). بررسی روایی و پایایی انگیزش تحصیلی هارتز. فصلنامه مطالعات روان‌شناختی. دانشگاه الزهرا (س). دوره 5، شماره یک، 1388. ص 50-72.
- بحرانی، محمود (1388). رابطه صفات پنج عاملی شخصیت و ابعاد انگیزش تحصیلی دانش‌آموزان متوسطه شیراز. دانشگاه الزهرا (س)، دوره 5، شماره چهار، 1388. ص 29-42.
- بحرانی، محمود (1384). مطالعه انگیزش تحصیلی دانش‌آموزان متوسطه استان فارس و عوامل همبسته با آن. مجله علوم اجتماعی و انسانی دانشگاه شیراز، 22، 4، ص 104-115.
- پاک‌نیا، لیلا؛ نادى، محمد علی؛ صفری، یحیی؛ مهدی‌زاده، حسین (1392). طراحی نرم‌افزار آموزشی علوم پنجم ابتدایی مبتنی بر فرانشاخت و بررسی تأثیر آن بر انگیزش و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان. پژوهش در برنامه‌ریزی درسی، سال دهم، دوره دوم، زمستان 1392.
- پروند، علی (1379). اعتیاد به اینترنت. نشریه دنیای اقتصاد، شهریور ماه.
- پیرخانفی، علیرضا (1379). پرورش خلاقیت. مرکز آموزش کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان. تهران.
- پیرخانفی، علیرضا (1388). تأثیر آموزش خلاقیت بر مؤلفه‌های فراشناختی تفکر خلاق دانشجویان. فصلنامه رهبری و مدیریت آموزشی دانشگاه آزاد اسلامی واحد گرمسار. سال سوم، شماره دوم.
- پیرخانفی، علیرضا (1389). بررسی روابط ساختاری خلاقیت، خودکارآمدی و روش کنار آمدن با سلامت روان. فصلنامه روان‌شناسی تربیتی. دانشگاه علامه طباطبایی. شماره هفدهم، سال ششم.
- پیرخانفی، علیرضا (1391). بررسی کاربردهای بالینی الگوی خلاقیت‌درمانی در بین دانشجویان (دیدگاهی نوین در حوزه درمانگری بالینی سلامت روان). فصلنامه مطالعات روان‌شناسی بالینی. دانشگاه علامه طباطبایی. شماره هفتم، سال دوم.
- پیرخانفی، علیرضا (1393). رساله‌ای در باب خلاقیت‌درمانی (رویکردی تحولی به سلامت روان). انتشارات موسسه کتاب مهربان نشر. چاپ اول.
- پیرخانفی، علیرضا (1393). ویژه‌نامه نیمکت. روزنامه فرهیختگان، شماره 87.
- تمنایی‌فر، محمدرضا و گندمی، زینب (1390). رابطه انگیزه پیشرفت با پیشرفت تحصیلی در دانشجویان. فصلنامه راهبردی آموزش، دوره 4، ص 15-19.
- ثمری، علی‌اکبر و طهماسبی، فهیمه (1386). بررسی رابطه هوش هیجانی و پیشرفت تحصیلی دانشجویان. فصلنامه اصول بهداشت روانی. پاییز و زمستان 1386، شماره 35، 36.
- جان مارشال ریو (1387). انگیزش و هیجان؛ (ترجمه سید محمدی). انتشارات نشر ویرایش.
- حسینی، افضل‌السادات (1386). بررسی تأثیر برنامه آموزش خلاقیت معلمان بر خلاقیت پیشرفت تحصیلی و خودپنداره دانش‌آموزان. نوآوری‌های آموزشی. زمستان 1386، 168-147.
- رابرت‌ای، اسلاوین (1385). روان‌شناسی تربیتی، (ترجمه یحیی سیدمحمدی). تهران، روان، چاپ اول، ص 360.
- زارع، حسین؛ پیرخانفی، علیرضا و مبینی، داود (1389). فصلنامه تازه‌های روان‌شناسی صنعتی سازمانی، سال اول. سال سوم تابستان. ص 49-56.
- ساختمانیان، صمد (1374). بررسی و مقایسه روش آموزش ویژه و عادی در شکوفایی خلاقیت دانش‌آموزان پسر کلاس سوم ابتدایی مدارس غیر انتفاعی شهر شیراز. پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه علامه طباطبایی، تهران.
- سانتراک، جان (1385). روان‌شناسی تربیتی، (ترجمه مرتضی امیدیان). یزد، دانشگاه یزد، ص 580.
- سیف علی‌اکبر، عطار خامنه، فاطمه (1388). تأثیر آموزش راهبردهای یادگیری مطالعه فراشناختی بر انگیزش و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان. پژوهشنامه مطالعات روان‌شناسی تربیتی، شماره نهم، تابستان 1388، ص 58-74.
- سیف، علی‌اکبر (1385). روان‌شناسی پرورشی، تهران، آگاه، چاپ شانزدهم، ص 348.
- ظهیری ناو، بیژن و رجبی، سوران (1388). بررسی ارتباط گروهی از متغیرها با کاهش انگیزش تحصیلی دانشجویان. رشته زبان و ادبیات فارسی، مجله دانشور رفتار، سال شانزدهم، شماره 36.
- عبدوس، میترا (1380). تأثیر آموزش راهبردهای فراشناختی بر پرورش خلاقیت دانش‌آموزان دختر سوم دبیرستان (پایان‌نامه کارشناسی ارشد). دانشگاه الزهرا، تهران، ایران.
- قلتاش، عباس؛ اوجی‌نژاد، احمدرضا و برزگر، محسن (1389). تأثیر آموزش راهبردهای فراشناختی بر عملکرد تحصیلی و خلاقیت دانش‌آموزان پسر پایه پنجم ابتدایی. فصلنامه

پژوهشی پژوهش‌های علوم شناختی و رفتاری؛ سال سوم، شماره اول، پیاپی، بهار و تابستان 1392.

مظلومی، سعید؛ احرام‌پوش، ثروت، محمدحسن؛ عسکرشاهی، محسن (1387). بررسی میزان انگیزش تحصیلی و ارتباط آن با رفتارهای پرخطر بهداشتی در دانشجویان پسر. *مجله علمی پژوهشی پزشکی شهید صدوقی یزد، دوره 18، شماره 3، صفحه 184-190.*

ملکی، بهرام (1384). تأثیر آموزش راهبردهای شناختی و فراشناختی بر افزایش یادگیری و یادداری متون درسی مختلف. *تازه‌های علوم شناختی، سال هفتم 50-42.*

مهدی‌زاده، عفت‌السادت؛ خدابخش، محمدرضا؛ کیایی، فریبا، حاجی‌زاده‌نداف، صادق (1393). بررسی تکنیک‌های مختلف پرورش خلاقیت ریاضی بر باورهای انگیزشی و شناختی در درس ریاضی دانش‌آموزان دختر. *فصلنامه پژوهش در یادگیری آموزشگاهی و مجازی، سال دوم، شماره پنجم، ص 7-17.*

میردریکوند، فضل‌اله؛ سبزیان، سعیده و گراوند، هوشنگ (1394). اثربخشی آموزش تکنیک‌های فراشناختی بر خودکارآمدی دانش‌آموزان دختر دبیرستان‌های شهر اصفهان. *فصلنامه پژوهش در یادگیری آموزشگاهی و مجازی، سال دوم، شماره هشتم، بهار، ص 7-16.*

روان‌شناسی تربیتی. 135-119، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تنکابن.

کدیور، پروین (1379). روان‌شناسی تربیتی، انتشارات سمت. تهران.

کرمی، بختیار؛ هاشمی، نظام (1392). اثربخشی آموزش راهبردهای شناختی و فراشناختی بر خلاقیت، انگیزه پیشرفت و خودپنداره تحصیلی. *ابتکار و خلاقیت در علوم انسانی، دوره دوم، شماره 4، 1392.*

متولی، سید محمد (1376). بررسی تأثیر آموزش راهبردهای فراشناختی بر خواندن درک مطلب و سرعت یادگیری دانش‌آموزان اول دبیرستان‌های دخترانه شهرستان فردوس. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه علامه طباطبایی.

محمدی درویش بقال، ناهید و همکاران (1392). بررسی تأثیر آموزش راهبردهای خودتنظیمی (شناختی و فراشناختی) بر باورهای انگیزشی دانش‌آموزان دبیرستان. *فصلنامه روان‌شناسی تربیتی، شماره بیست و هفتم، سال نهم.*

محمودی، حجت؛ عیسی‌زادگان، علی؛ اماکی، جواد؛ کتابی، افسانه (1392). بررسی رابطه بین اهداف پیشرفت و عملکرد تحصیلی در دانش‌آموزان مدارس تیزهوشان و مدارس عادی: نقش میانجی‌گرایانه سبک‌های تفکر. *مجله علمی-*

Alborzi, S, Samani, S. (1999). Comparison of Self-regulation strategies and motivational beliefs for learning among students gifted boys and girls schools in city centers of shiraz, *Journal of Humanities and Social Sciences*, Vol 15. No.1, Pp.3-18.

Alexander, P.A. & Murphy, P.K. (1998a). A test of cognitive and motivational dimensions of domain learning. *Journal of Educational Psychology*, 90, 435-447.

Amabile.T and Hennessey.A. (1987). Creativity and learning. *N.E.A.National Education Association*.washington DC

Banny Jamali, SH. (2009). The contribution of motivation factors on the use of cognitive strategies in the learning process. *Journal of Psychology, School of Educational Sciences and Psychology, University of Zahra, Volume V, Issue III.*

Farahani, M.V. (1994). The relationship of locus of control , extroversion, neuroticism with the academic achievement of Iranian Students. A thesis submitted in fulfillment of the requirements for degree of Doctor of philosophy. The university of New south wales, Australia.

Faye Marsha g. camahalan. (2006). Effects of self-regulated learning on mathematics achievement of selected Southeast Asian children, *Journal of instruction psychology*. pp80-7.

Fvladchang, M.; Razavieh, AA, KHaiyer, M. & Alborzi, Sh. (2007). "Effects of meta cognition on problem-solving process." *Journal of Social Sciences and Humanities University: Volume Twenty-Six, Number Three (row 52).* [Persian]

Gottfried A.E.; Fleming I.S. and Gotfried, A.W. (2001). Continuity of academic intrinsic motivation from child hood through late adolescence: A longitudinal study. *journal of educational psychology*, 93. pp13

Guilford, J.P. (1967). The nature of human intelligence. *Mcgrahill*. New York

Hartman, H.J. (2001). Met cognition in learning and instruction theory, research and

Heidari, G.; Modanlou, Y.; Niaz Azari, M. & Jafari, A. (2010). The comparison between software instruction effect and traditional instruction effect on student english achievement. *Information and Communi-*

- Education Technology in Educational Sciences, 1(1), 103-115. (in Persian)
- Latifian, M. (2004). Situations decrease, motive, guidelines selforder and academic achievement. Shiraz Univ Med Sci J. 20(1):140-6.
- Leondari A.; Syngollitov E. & Kiosseoglu G. (1998). An academic achievement, motivation and future selves. J Educ Stud. 24(2):153-63.
- Malekian, F.; Narimani, M. & Sahebgamei, S. (2010). The role of cognitive strategies in motivating learners develop ICT-based education system. Journal of Curriculum planning- Knowledge & Research in Basic Sciences, Islamic Azad University, Isfahan, 25. [Persian]
- Marzoghi, R. (2004). Meta cognition, Theory and implications forteaching and research. Shiraz: Publishing Mashkuh. [Persian]
- Mathews, G.; Hilliard, E.J. & Campbell, S.E. (1999). Met cognition & mal adaptive coping as component of test anxiety. Clinical psychology & psychotrasy, 6, pp111-26.
- Miske, C.; Defrain, Y.A. & Wilcox, K. (1980). A test of expectancy motivation theory in educational organizations. Educational Administration Quarterly, 16, 70-92.
- Mohammad Amini, Z. (2007). The relationship between met cognitions beliefs and mental health and academic achievement of male students in Oshnaviyeh. Journal of Educational Innovation, 18, 25-36. practice. Pp33-68
- Renzulli, J.S. (2005). Three_ring conception of giftedness: A developmental model for promoting creative productivity. Cambridge University Press, 217-245.
- Saif, D.; Ltyfyan & bashash, L. (2006). The relation among self-regulated motivation and learning strategies and academic achievement in math, Journal of Psychology, Faculty of Education and Psychology, Shiraz University, 11, 18-24.
- Samkhanian, M.R. Creativity and innovation in educational organization: meaning, theories, thechingues and evaluation, Tehran, Resane Takhasosi, 2008. students. The New Educational Review, 13(3-4): 233-243.
- Standage, M. & Treasure, D.R. (2002). Relationship among achievement goal orientations and multidimensional situational motivation in physical education. Breeds psycho, 72, 87-103.
- Torrance, E.P. (2007). Norms-technical manual Torrance test of creative thinking. Minisota Press.
- Turnbull, M.; Littlei, A. & Allan, M. (2010). Creativity snd collaborative lwarning and teaching strategies in the drsign dis crippling Inducation. Arts Education Policy Review, 111, 52-62.